

CRNA GORA: ZAKON O SLOBODI VEROISPOVESTI

Draško Đenović, Centar 9, Beograd (www.centar9.info) 8. septembar 2015.

Donošenje zakona kojim se reguliše pravni status crkava i verskih zajednica na Balkanu nikada nije bio jednostavan proces. Ovih dana vodi se rasprava o novom Zakonu o slobodi veroispovesti Republike Crne Gore. Kada Crna Gora usvoji novi zakon koji će rešavati status crkava i verskih zajednica u ovoj najmanjoj ex-YU državi, prestaće da važi i poslednji od šest republičkih zakona koji su 1977. godine doneti u bivšim SFRJ republikama.

Nacrt Zakona o slobodi veroispovesti je predložilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava CG na čijem čelu je dr Suad Numanović. Iako se na prvi pogled može zaključiti da nacrt nije preterano restriktivan, uočavaju se neke odredbe za koje se stiče utisak da su namenski stavljene u nacrt Zakona kako bi se otežala (ponovna) registracija Srpske pravoslavne crkve. Na ovaj način se zatvara krug gde zakonski propisi Srbije, Makedonije i Crne Gore brane svoje nacionalne pravoslavne crkve (ne ulazivši ovde u pitanje priznavanja autokefalnosti od strane Vaseljenske i ostalih patrijaršija) i time otežavaju postojanje ostalih pravoslavnih crkava. Isto tako, važno je napomenuti da nacrt Zakona ne prepoznaje instituciju pravnog kontinuiteta već se sve verske zajednice moraju iznova registrovati. Time se zanemaruje (ili namerno odriče) prethodna registracija i postojanje nekih iako deluju na tlu Crne Gore vekovima, uključujući i SPC čije postojanje u CG datira od 1219. godine. Dok Srpska pravoslavna crkva, a posebno Mitropolija crnogorsko-primorska na sva zvona ustaje protiv ovog Zakona i najglasniji je protivnik, druge verske zajednice smatraju da je nacrt prihvatljiv, a pojedine se ni ne oglašavaju, kao da se ovo pitanje tiče nekog drugog a ne upravo njih.

Predsednik Pokreta za promene i član Predsedništva Demokratskog fronta Nebojša Medojević kazao je u izjavi za podgorički dnevni list "Pobjeda" od 5. septembra da se na sastanku sa mitropolitom crnogorsko-primorskim Amfilohijem založio da se povuče Nacrt Zakona o slobodi veroispovesti, te da se krene od praznog papira. Prema njegovim rečima, ovakav Nacrt Zakona je politički akt i provokacija kojom se izazivaju nove podele, politički pamflet koji treba da skrene pažnju javnosti sa protesta. "Država je dužna da pomaže razvoj različitih verskih institucija i crkve i ne treba da se miješa u crkvena pitanja. Ovakav zakon u ovoj formi samo dodatno podstiče podele", rekao je Medojević i naveo motive zbog kojih je prisustvovao sastanku. "Na sastanak sam došao zato što sam dobio poziv i zato što sam želio da čujem stavove najvažnije tradicionalne crkve u Crnoj Gori. Sve vjerske zajednice treba da učestvuju u pisanju novog zakona jer bi trebalo da se se radi o zakonu koji treba da reguliše status crkve i vjerskih zajednica" naveo je. On je kazao da je na sastanku Amfilohiju

rekao da je njegova partija ima i određene međunarodne obaveze. "Jedna od obaveza jeste da se borimo protiv progona crkava i svih vjerskih zajednica koje misle da su ugrožene".

Neuspješni Okrugli sto i rat saopštenjima

Programom Ministarstva za ljudska i manjinska prava predviđena su tri okrugla stola na kojima treba da se vodi javna debata o Nacrtu zakona. Prvi, koji je trebalo da se održi juče, 7. septembra u Bijelom Polju, otkazan je nakon što je mnoštvo otvoreno ustalo protiv Mitropolita Mihaila, poglavara Crnogorske pravoslavne crkve koga je policija morala da zaštiti u strahu o linča dok je masa vikala „Sotono napolje“ i „Ustašo napolje“ kako navodi beogradski dnevni list Večernje novosti.¹

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 7. septembra objavilo saopštenje u kome se kaže: „Okrugli sto u okviru Javne rasprave o Nacrtu zakona o slobodi vjeroispovjesti čije je održavanje planirano danas, u Bijelom Polju, nije održan. Okrugli sto okupio je veliki broj zainteresovanih građana/ki, međutim kako je dio prisutnih izrazio otvoreno nezadovoljstvo, procjena Ministarstva bila je da se odloži održavanje Javne rasprave u Bijelom Polju. Cilj Javne rasprave o Nacrtu zakona o slobodi vjeroispovjesti je dijalog o rješenjima koja su njime predviđena. Odlaganjem Javne rasprave u Bijelom Polju postignuto je upravo suprotno. Donošenje novog Zakona o slobodi vjeroispovijesti je u funkciji održavanja modela vjerske tolerancije, tradicionalnih vjerskih sloboda i suživota svih nacionalnosti i konfesija u Crnoj Gori. Država Crna Gora je posvećena očuvanju i unapređenju vjerskih sloboda i uspostavljanju partnerskih odnosa sa vjerskim zajednicama. Prema programu Javne rasprave planirano je održavanje tri okrugla stola, a javni poziv za učešće je upućen svim građanima/kama, pripadnicima/ama svih vjeroispovjesti, kao i svim zainteresovanim u Crnoj Gori. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava promovise principe poštovanja ljudskih prava i sloboda svih svojih građana/ki i promovise politiku antidiskriminacije i ovim putem poziva sve da se pitanja od zajedničkog interesa rješavaju kroz dijalog, u duhu tolerancije.“ piše u saopštenju koje je dobio Centar 9.

Nakon otkazivanja ovog okruglog stola Mitropolija crnogorsko-primorska, Eparhije Budimljansko-Nikšićka, Zakumsko-Hercegovačka i Mileševska su izdale zajedničko Saopštenje za javnost:

Naši predstavnici su imali namjeru da na okruglom stolu, koji je organizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, iznesu agrumentovane primjedbe na Nacrt zakona i ukažu na protivpravnost i neodrživost predloženih rešenja. Dužni smo da podsjetimo da je zvanični organizator okruglog stola Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i da taj

¹ <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:566190-Bijelo-Polje-Gradjani-naruzili-Mihaila>

resor snosi moralnu i zakonsku odgovornost za javni skup koji je organizovao. Ministarstvo je, kao i svi mi, imalo priliku da se blagovremeno upozna sa činjenicom da je predloženi propis izazvao ogromno interesovanje najšire javnosti te je bilo prirodno da za održavanje skupa obezbijedi veću i adekvatnu salu za održavanje javne rasprave. ...

Crkva nema mogućnosti da utiče na spontanu reakciju građana na javnoj raspravi u Bijelom Polju. Treba imati u vidu da na javnoj raspravi nisu bili prisutni samo pravoslavni vjernici SPC, kako pojedini mediji pogrešno javljaju, nego građani različitih vjeroispovijesti i opredjeljenja. Građani su na svoj način iskazali svoj odnos prema pokušaju grubog zadiranja u njihova vjerska osjećanja i zloupotrebu tih osjećanja u političke svrhe. Osim toga, posebno ističemo da nije došlo do fizičkih napada i da su naši sveštenici pribrano i dostojanstveno štitili red i mir na skupu.“

U reagovanju na saopštenje za javnost SPC-a, reagovalo je potom i Ministarstvo svojim novim saopštenjem koje je takođe primio Centar 9. U njemu se uglavnom okrivljuje SPC:

„U skladu sa planom Javne rasprave u Bijelom Polju rezervisana je sala koja je ispunjavala tehničke uslove za održavanje događaja ovog tipa i čiji je kapacitet stotinu dvadeset mjesta. Na današnjem skupu bilo je više stotina lica. Uslovi koji su nastali na početku Javne rasprave nisu bili primjereni za ovakvu vrstu dijaloga, te je s tim u vezi procijenjeno da se Javna rasprava nije mogla održati. Odgovornost za odlaganje Javne rasprave pripada isključivo pojedincima koji su neprimjerenim ponašanjem, uvredama, psovka i vulgarnim skandiranjem onemogućili održavanje okruglog stola. Takvo ponašanje je prihvatila ogromna većina prisutnih, uključujući i sveštena lica. Tako se u konferencijskoj sali stvorila neprijatna situacija koja nije pogodovala radnoj atmosferi koja je bila očekivana...“

Pojava delegacije Crnogorske pravoslavne crkve samo ih je dodatno motivisala da ostvare svoju namjeru. Njihovi uzvici nisu primjerni za nekoga ko sebe smatra vjernikom, jer je odlika vjere mir i čovjekoljublje, a ovi „vjernici“ su na Javnoj raspravi demonstrirali isključivo mržnju...

Možemo da zahvalimo samo srećnom slučaju i naporima ministra Numanovića što nije došlo do težih posljedica i što niko nije povrijeđen, a ne tome što su, navodno, sveštenici SPC „pribrano i dostojanstveno štitili red i mir na skupu“. Sveštenici SPC su uzvikivali neprimjerne parole ili su pasivno

posmatrali takvo ponašanje. Ni jednim činom nisu pokušali da utiču na razjarenu masu da se smiri. Toliko o njihovom naporu da održe red i mir...

Mišljenja verskih zajednica

Nacrtom Zakona nisu najsrećniji ni predstavnici **Katoličke crkve**. Don Robert Tonsati, pročelnik Ureda za komunikaciju s javnošću pri Kotorskoj biskupiji smatra da dodatno treba da se radi na pojašnjavanju statusa subjektiviteta Katoličke crkve u Crnoj Gori. „Temeljni ugovor potpisan između države Crne Gore i Svete stolice je pravni međudržavni ugovor, a njegova pravna snaga je nedvosmislena. Na sve neusklađenosti s njime dali smo svoje opaske i nadamo se prepoznavanju konstruktivnih nastojanja s naše strane“, ističe Tonsati za podgorički dnevni list Dan².

„Nacrt izrijekom ne predlaže ukidanje ranije stečenog pravnog subjektiviteta Katoličkoj crkvi, no, to je svakako jedno od područja nacrta na kojemu se treba dodatno raditi na pojašnjavanju. Samo po sebi je jasno da bi bilo kakvo dokidanje za nas bilo neprihvatljivo. Katolička crkva nije stekla javno pravni subjektivitet nikakvim ugovorom, nego država Crna Gora taj subjektivitet priznaje u Temeljnem ugovoru u skladu sa načelima svojeg ustava i kanonskim pravom Katoličke crkve, kako možete pročitati u tekstu Temelnog ugovora.“

Među onima koji su delimično zadovoljni nacrtom Zakona jesu pripadnici **Crnogorske pravoslavne crkve**. U svom saopštenju od 7. septembra kaže se: „Pravni tim Crnogorske pravoslavne crkve razmatrao je Nacrt zakona o slobodi vjeroispovijesti i zaključio: 1) Nacrt zakona o slobodi vjeroispovijesti je opšteg karaktera i postavio je najvažnije principe o odnosima države i crkve. 2) Akcenat je dat na kolektivnim vjerskim pravima. U Zakonu su razrađena pojedina načela – principi iz najvažnijih dokumenata koja se odnose na ovu oblast kao i iskustva iz evropske zakonodavne prakse. Mnoga pitanja su prepuštena drugim zakonima – posebnim, od kojih neki već postoje dok neke treba tek donijeti. Načelno Crnogorska Pravoslavna Crkva je saglasna sa Nacrtom zakona. 3) Naravno, CPC će Ministarstvu za ljudska i manjinska prava dostaviti niz primjedbi, prijedloga i sugestija ... na članove 12, 16, 19, 38 i član 52. Zakona. Ovo iz razloga što su osnovni principi pokazatelja demokratičnosti u pitanjima vjerskih sloboda, pitanja registracije, imovine, tradicionalnih crkava i jednakog položaja svih vjerskih organizacija (crkve, vjerske zajednice i spiritualane grupe).“

Protorej Mirčeta Šljivančanin, **SPC** paroh podgorički je 7. septembra na Radio Svetigori izjavio da je dan ranije počelo prikupljanje potpisa vernika kojim se traži da se povuče Nacrt Zakona o slobodi veroispovesti. U peticiji se navodi 15 tačaka od kojih su

² <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&datum=2015-09-07&clanak=509084&naslov=Dijalogom%20do%20razumijevanja>

glavnije primedbe da su predstavnici verskih zajednica, kao i svetovni pravni eksperti, bili lišeni prava da učestvuju u Radnoj grupi za izradu Nacrta zakona, da se zakonom narušava ustavna odredba o načelu odvojenosti crkava o države, da se verskim zajednicama ukida pravni subjektivitet i da će u slučaju usvajanja ovog Zakona crkve i verske zajednice morati ponovo da organizuju svoje teritorijalne jedinice, episkopije, mitropoliju i td.

Istoričar prof. Predrag Vukić, član Srpskog nacionalnog saveta, smatra da je Nacrt Zakona zapravo usmeren protiv SPC. "Namjera nacrta Zakona o slobodi vjeroispovijesti jeste osporavanje utemeljenja Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori i direktan je atak na duhovni i nacionalni identitet Srba. Iako se integracijom sa ostalim eparhijama SPC Mitropolija cetinjska 1920. godine vratila u svoje prirodno istorijsko okrilje, cilj današnjih vlastodržaca jeste da taj svijetli istorijski i duhovni trenutak bude poništen odlukom svjetovnih vlasti, što je kanonski nedopustivo. Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori ne postoji od 1920. godine kako tvrde ideolozi crnogorske nacionalne zajednice. SPC na ovim prostorima u misionarskom kontekstu egzistira od 1219. godine. Sviđalo se to nekome ili ne, SPC je na teritoriji aktuelne Crne Gore titular Pravoslavlja od vremena Svetoga Save do danas. Kome treba bolji dokaz od manastira Morače koji je podignut od strane kneza Stefana Nemanjića, sinovca Svetoga Save, 1252. godine?... Njegoš i kralj Nikola su namjeravali da obnove Patrijaršiju u Peći kada se steknu uslovi. Pojedini mitropoliti, savremenici kralja Nikole, kao Ilarion Roganović i Mitrofan Ban, titulom „egzarh Pećkog trona“ i formalno su isticali težnju dvora i Mitropolije da obnove Pećku patrijaršiju. Između ostalog, i zato se Mitropolija cetinjska 1920. godine vratila u crkvenu zajednicu kojoj je i ranije pripadala u smislu dijela pomjesne pravoslavne crkve.

Zašto tvrdim da je nacrt Zakona o slobodi vjeroispovijesti usmjeren isključivo protiv SPC? Između ostalog, zato što je sjedište Rimokatoličke crkve koja djeluje u Crnoj Gori – i u Rimu i u Hrvatskoj, pa predložene zakonske norme ne predviđaju politički obračun i sa rimokatolicima. Kotorska biskupija bila je pod direktnom jurisdikcijom Vatikana od 1932. do 1969. godine. Bulom pape Pavla VI od 27. jula 1969, ona je podređena Splitskoj nadbiskupiji. Samim tim, Kotorska biskupija nije potčinjena samo Rimu, nego i Splitu koji je sjedište dijaceze na 80 odsto prostora crnogorske obale, od Debelog brijega do Sutomora. Splitska, kao područna dijaceza, sa duhovnom jurisdikcijom na četiri petine crnogorskih rimokatolika, najznačajnija je rimokatolička institucija u Crnoj Gori.

Dalje, prema ugovoru crnogorske Vlade i vrha Islamske zajednice u Crnoj Gori, sporna pitanja u Islamskoj zajednici na ovim prostorima rešava Vrhovno islamsko starješinstvo Turske sa sjedištem u Ankari. I to nikome ne smeta!"

Centar 9 je 8. septembra obavešten i da pravno odeljenje **Hrišćanske verske zajednice Jehovinih sveodoka** pomno proučava nacrt Zakona. Tekst nacrta svakako

ostavlja bojazan kod manjih verskih zajednica koji se brinu da li će moći da sakupe potreban broj od 50 punoletnih vernika, državljana Crne Gore koji imaju prebivalište u njoj.

Da je ovo tek početak procedure donošenja Zakona o slobodi veroispovesti svima je jasno. Međutim, i dalje je nejasno da li je nacrt u svemu saglasan s ugovorima koje je država dosad potpisala sa Svetom Stolicom, Islamskom zajednicom i Jevrejskom zajednicom u Crnoj Gori. U svakom slučaju primetno je da donošenje novog zakona neće ići glatko.